

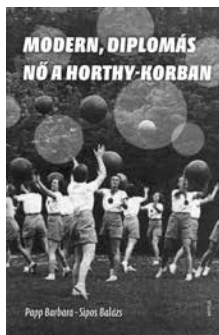
Polcra való

– főszerkesztői könyvajánlók –

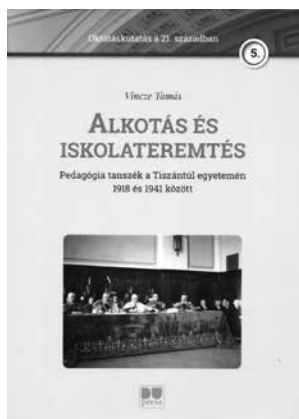
A könyv egyetemes művelődés- és művészettörténeti összefüggésrendszerben mutatja be a 19. végétől Európában és az Egyesült Államokban megjelenő életreform-mozgalmakat, a témakör legkiválóbb külföldi (főleg német) és hazai kutatóinak tollából. De miben is áll az „életreform”? Összefoglaló jellegű kifejezésről van szó, kiindulópontja az „elvágyódás az érzelmi ridegség elidegenedett világából”, amelynek következményeként új irányokban és új helyszíneken addig ismeretlen világnézeti elképzelések nyertek teret, s váltottak ki új társadalmi hatásokat. Jellemzői közül kiemelendő a „harmadik út evangéliuma”; elemei: spiritualitás, lelki alkotóerő, természetközelség, az emberi test kultusza, apokaliptikus látomások. Megnyilvánulási formái pedig egyebek mellett a szakrális építészeti törekvések, a kommunamozgalom, a művésztelepek és művészproféták, az új vallási közösségek. A kötetben külön fejezetet kapott a mozgalom „Mekkája”, az olaszországi Monte Verità. Nem kevésbé fontos az *Életreform kislexikon*, személyek, helyszínek, koncepciók és mozgalmak szócikkeivel. A korabeli forrásokat tartalmazó függelék sem érdemes elmulasztani.

Rejtett történetek. Az életreform-mozgalmak és a művészetek. Szerkesztette: Németh András – Ehrenhard Skiera. Műcsarnok, Budapest, 2018. 288 o. ISBN 978-615-5695-19-3

Már a cím szokatlan: egymással szinte összeegyeztethetetlen fogalmakkal operál. A Horthy-korhoz más ismérveket szoktunk társítani. Pedig nőkérdés ebben az érában is létezett, sőt, itt létezett csak igazán! A fejezetcímeket tekintve bőven találunk témákat: a nő(iesség) ábrázolása, nőoktatás, női munkavállalás, a nők politikai szerepvállalása, nőegyesületek, női lapok. A dualizmus utolsó évtizedeitől a 20. század közepéig tartó háromnegyed évszázad a női emancipáció kora. Tudták, hogy nők csak 1895-től iratkozhattak egyetemre? Hogy nőt állami szolgálatba (alorvosnak) először 1903-ban neveztek ki? Hogy a kultuszminiszter 1928-tól tette lehetővé a nők egyetemi magántanári habilitációját? Az első fecske 1931-ben Vendl Mária geológus volt, Debrecenben. A munkanélküliség a diplomás nőket a férfiaknál jobban sújtotta, az 1935-ben Bécsben régészetből doktorált Mozsolics Amália csak 1939-ben állhatott munkába a Nemzeti Múzeumban, mint díjtalan (!) gyakornok. A kötet pontos szociológiai körképet ad a nők két világháború közötti helyzetéről, a diplomások lehetőségeiről, a nők nyilvános, közéleti aktivitásáról. Számos kortárs szemelvény, képek, ábrák, gazdag forrásbázis: jól megírt könyv.

Papp Barbara – Sipos Balázs: Modern, diplomás nő a Horthy-korban. Napvilág Kiadó, Budapest, 2017. 288 o. ISBN 978-963-338-399-5

A magyar pedagógia- és esztétikatörténet jeles alakja a Sárospatakon született és erettségszerezett Mitrovics Gyula (1871–1965), a debreceni egyetem pedagógia tanszékének alapító professzora (1918–41), a bölcsészkar 1923/24. évi dékánja, az egyetem 1940/41. évi rektora. Ezt megelőzően volt pataki gimnáziumi tanár, miskolci leánynevelő intézeti igazgató, debreceni református kollégiumi tanár, internátus- és könyvtárvezető. Tudományos eredményeinek elismeréseként 1935-ben az MTA levelező tagja lett, 1937-ben a Magyar Esztétikai Társaság első elnökévé választotta. Ez a kötet első látásra rész-életrajznak tűnik, hiszen az alcímében jelzett periódus azonos Mitrovics vezetői regnálásával. De mégsem erről van szó, sőt nem is debreceni pedagógiatörténetről. A szerző egyetlen intézmény fejlődéstörténetén keresztül – amely szervesen összefonódott egyetlen személy élettörténetének egy adott szakaszával – oda-vissza kölcsönhatásokról ír, különböző tényezők eredőit és hatásmechanizmusát mutatja be a korabeli tudomány- és oktatásszervezés elemeivel és szabályaival együtt, s ezzel pontosan ábrázolja a rendszer lehetőségeit és korlátait.

Vincze Tamás: Alkotás és iskolateremtés. Pedagógia tanszék a Tiszántúl egyetemén 1918 és 1941 között. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2017. 194 o. ISBN 978-963-318-674-9

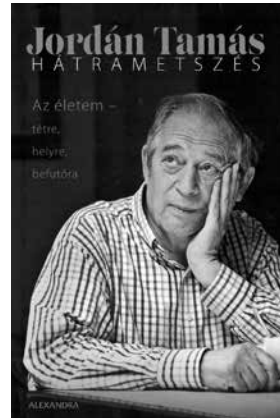
Magyarországon a testgyakorlást már az 1868-as népoktatási törvény kötelezővé tette, bár szaktanárok még nem léteztek. A testi nevelés fontosságának állami oktatáspolitikai szintjére emelését Klebelsberg Kunó kultuszminiszter valósította meg, a Testnevelési Főiskola (ma: Egyetem) 1925-ben történt megalapításával. Ettől kezdve jelennek meg markánsan testnevelési tárgyú tantervek, s lesz érzékelhető a tankönyvek és tanári kézikönyvek közötti különbség. A szerző áttekinti a tantervek hazai történetét, változásait és hangsúlyeltolódásait. Fejezetet kap a nemzetközi tantervméleti háttér bemutatása, a kontinentális (finn, francia, norvég, osztrák, spanyol) és az angolszász modell (angol, dán, egyesült államokbeli, holland, skót) összevetése. A témához tartozik az 1990-es rendszerváltást követő tantervek elemzése, benne a szinte folyamatosan módosított NAT-tal. Végül empirikus kutatási eredményeket olvashatunk, a 11–18 éves fiatalok testnevelés iránti affektivitásával kapcsolatban. A könyv összességében egyfajta útravaló a fiatalok testi és egészségügyi nevelésének életkori adottságokon alapuló, az elvárható fizikai teljesítményre figyelő kívánatos jövőképek kialakításához.

Hamar Pál: A testnevelés tantervmélete. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2016. 184 o. ISBN 978-963-9955-69-1

Huszárík. Jelképpé nemesült név. Mással össze nem téveszthető képi világot megvalósító művész, akinek nagyjátékfilmes életműve mindössze két film. Az első 1971-ben a *Szindbád*: a cím a főszereplő Latinovits Zoltán szinonimájává vált. A második 1979-ben a *Csontváry*: újabb magányos hős. Aztán a rövidfilmek: *Elégia* (1965), *Capriccio* (1969), *Amerigo Tot* (1969), *Tisztelet az öregasszonyoknak* (1971), *A piacere (Tetszés szerint)* (1976). S még néhány főiskolai és tévés alkotás, a „rendelt filmek”; mindösszesen 16 tétel. Nem sok. Annál több a nemzetközi elismerés: 21-szer szólították valamely külföldi filmfesztiválon. Itthon számos filmkritikusi és szemledíj mellett Balázs Béla-díjig (1973) és Erdemes Művész címig (1978) jutott el – ebben korai, ötven éves korában bekövetkezett halála is közrejátszhatott. 1990-ben posztumusz Kossuth-díjat kapott. A pályáját Zay László 1984-ben 120 oldalon foglalta össze. Hat évvel később Lencső László adta közre a tartalmas *Huszárík Breviáriumot*, közel 400 oldalon. A mostani kötet gerincét Gelencsér Gábor elemző tanulmánya alkotja, ezután Huszárík írásai és interjúi olvashatók, végül filmográfia, bibliográfia – róla és tőle most már valóban minden együtt van.

Talán mindenütt voltam. Huszárík Zoltán. Szerkesztette: Pintér Judit. MMA Kiadó, Budapest, 2018. 264 o. ISBN 978-615-5869-06-8

Színházművészetünkben nem kevés olyan személyt találunk, akik kifejezetten „civil” diplomával választották Tháliát, s lettek jelentős alkotók, elismert előadók, mint Latinovits Zoltán építészmérnök vagy Bujtor István közgazdász. S most itt egy újabb „nagy pályás” mérnök-geodéta, Jordán Tamás. Szerencsés ember, már műegyetemistaként egyetemi színpados színész. Alakításai, versmondásai (József Attila!) elsőrangúak, később a kaposvári színház fénykorának egyik ikonja. De elsősorban színházalapító, vagy ami még több: közösségi tér formáló személyiség. Agórát teremteni – ezt a jelszót tűzte maga elé. Ő csinálta meg Lázár Katalin a Merlint. Létrehozta, vezette – másokkal együtt – a POSZT-ot. Aztán lett az új Nemzeti Színház első társulatát megszervező igazgató. Öt év után ismét váltott: a szombathelyi teátrum gründeréhez látott hozzá, az addig állandó színházzal sosem rendelkező megyeszékhelyen. Itt is sikerrel járt. Memoárja olvasmányos, nem napló-szerű, inkább kronológiailag haladó novellafüzér, derűs nyugalommal. Rosszat senkiről nem ír. Akivel meggyűlt a baja, annak is inkább mentséget keres. Van-e hiányérzete? Mi a mérleg? Mindez olvasható, de – tartalomjegyzékkel könnyebb lenne...

Jordán Tamás: Hátrametszés. Az életem – tétre, helyre, befutóra. Alexandra Kiadó, Pécs, 2016. 304 o. ISBN 978-963-357-966-4

Régen falukönyvnek hívták az ilyesféle kiadványt, amely a település múltját és jelenét egyaránt tárgyalja. S amely rögtön egykor volt jelen idejű látellellettel kezdődik: Lénárth József állami tanító 1936-ban írott „Bodrogkeresztúr nagyközség jelene, múltja, jövője” című, mintegy hetven oldalas áttekintésével. Jó döntés volt újraközölni: hiteles, informatív, bájos. Aztán jönnek a régészeti emlékek: az 1920–22-ben feltárt ún. bodrogkeresztúri kultúra, illetve az 1918-as kincslelet. A község névadásának elemzése és középkori, vázlatos birtoklástörténet után az 1849-es bodrogkeresztúri győztes csatához érünk. Innentől a földrajz veszi át a stafétát: a táj és a szőlő kapcsolata, a világörökségi történelmi borvidék, majd külön a Dereszla és a Puklus pincészetek históriája. A hitéleti fejezetek elején Reb Sájele, a keresztúri csodarabbi és a hitközség áll, aztán jön a katolikus, a református és a görög katolikus egyház. Az 1986-ban megnyílt, 2007-ben tragikus módon leégett, ám 2008-ra újjáépített Faluház a község lakosságának alkotó erejét tanúsítja. Végül a település adatai, látványosságai, idegenforgalmi kínálata és jövőképe olvasható: a könyv egésze alapján nem nehéz hinni benne.

Bodrogkeresztúri történetek. Szerkesztő: Csörnök Mariann. Bodrogkeresztúr Község Önkormányzata, 2015. 176 o. ISBN 978-963-12-3523-4

Nem Ottlik Géza regényének új kiadását tartja kezében az olvasó, a cím a pataki főiskola helyzetére utal, ha jól megnézzük, két értelemben. Egyrészt földrajzilag, hiszen Sárospatak vonzáskörzete egykor három mai országot érintett. Másrészt oktatásszociológiai tényről közöl: a demográfiai helyzet és a felsőoktatás integrációs-centralizációs folyamatai között az egykori tanítóképző – mondjuk ki – lényegesen kisebb szeletet hasít ki a magyar felsőoktatásból, mint 20–30 éve. A túlélési stratégia immár az egri egyetem szervezeti keretei között vár kidolgozásra, ilyen értelemben ez a tanulmánykötet határozott életjel. Az első tömb a 160 éves sárospataki képzés néhány intézmény- és neveléstörténeti fejezetét tartalmazza. A második és harmadik rész oktatási-nevelési módszereket tárgyal, a kötetnek címet kölcsönző 2017-es tudományos konferencia előadásai. A vizsgált célcsoportok meglehetősen széles merítésből táplálkoznak, a bölcsődei és óvodai neveléstől a sajátos nevelési igényű tanulókon át a pedagógusjelöltekig. A témák között van erdei iskola, múzeum- és drámapedagógia és külön útmutatók a „digitális bennszülöttek” oktatáshoz.

Iskola a határon. Szerkesztették: Toma Kornélia – Bednarik László – Podlovics Éva Livia. Sárospataki Pedagógiai Füzetek 27. Líceum Kiadó, Eger, 2018. 266 o. ISBN 978-615-5621-68-0

Hogy miről nincs még lexikon? Erre egyre nehezebb válaszolni. Most már a tüntetésekről is van. Indulunk az 1988. március 15-ei ellenzéki demonstrációtól, a romániai falurombolás elleni tiltakozástól és a bős-nagymarosi tüntetéstől, majd jön Nagy Imréné újratemetése, a Páneurópai piknik, a köztársaság kikiáltása. S a szabad választások után minden folytatódik: taxiblokád, Demokratikus Charta, Göncz Árpád kifütyülése, Horthy-újratemetés stb. Nem folytatom: a könyvben minden fontos ügy benne van. A szerzők az eseményeket objektív ismérvek alapján veszik szemügyre. „Adatlappal” indítanak: cím, minősítés, szervezők, jelszavak, fő követelések, résztvevők és letartóztatottak száma, helyszín, időjárás, sajtóvisszhang. A beszámolók elfogulatlanok, a tüntetésekhez vezető út állomásai, az események folyamata, a szónokok és arcok bemutatása mértéktartó. Fontosak az elemző tanulmányok, tipológiák, a gyülekezések technikai eszközök (mobiltelefon) és a közösségi média által befolyásolt „fejlődéstörténete”. A kötet végi kronológiában a külön nem tárgyalt kisebb tüntetések is szerepelnek.

Katona András – Kiszelly Zoltán – Salamon Konrád – Simon János – Zachar Péter Krisztián: Tüntetések könyve. Negyedszázad 56 tüntetése Magyarországon (1988–2013). Antológia Kiadó, Lakitelek, 2014. 384 o. ISBN 978-615-5428-03-6

„Nincs ismeretlen táj. Fedezze fel az IBUSZ-szal!” Emlékszik még a szlogenre? Volt idő, amikor a külföldi társasutazások kizárólagosan, a belföldiek pedig erősen ajánlottan ezen az utazási irodán át szerveződtek (de létezett az Expressz és a Cooptourist is). A Kádár-korszakban az IBUSZ volt a MÁV hivatalos jegyirodája, kezelte a magánszemélyek devizaszámláit, városnéző buszokat üzemeltetett, fizetővendéglátó hálózatot működtetett (IBUSZ-szobák). A mai kor számára a felsorolt fogalmak sem érthetőek, nemhogy a mozaikszó. Pedig patinás elnevezést takar: Idegenforgalmi, Beszerzési, Utazási és Szállítási Részvénytársaság. Az 1902-ben alapított cég formálisan a szocializmus alatt is rt. maradt, igaz, egyetlen tulajdonosa az állam volt. Az ötvenes években tevékenysége kibővült az IKKA-hálózattal (IBUSZ Külkereskedelmi Akció); később dollárboltnak hívtuk ezeket az üzleteket, ahol csak valutáért vásárolhattunk. A külföldi turisták beözönlésével az IBUSZ egyre nőtt: idegenvezetők, szállodai szolgáltatások tartoztak hozzá, a 3000 belföldi alkalmazott mellett 23 országban volt saját képvisellete. Történetek, sztorik, sok-sok kép: egy ágazat hőskora. Immár nem ismeretlen.

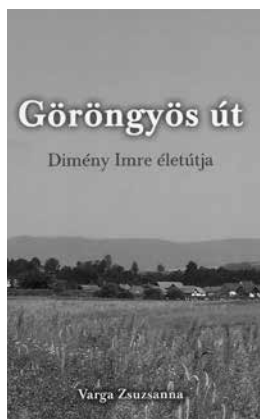
Maczó Balázs: IBUSZ ...mert úton lenni jó! Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest, 2018. 156 o. ISBN 978-615-5021-22-0

„Románia, a mindig más” – mondja a bevezető fejezet címe. Ha a 20. század második felének létező szocializmusára gondolunk, ez bizony igaz. Náluk nem államosztak szovjet csapatok, ellenben önálló, államfői szintű kapcsolatot építettek ki az Egyesült Államokkal. Nem vonultak be Csehszlovákiába 1968-ban, nem szakították meg a diplomáciai kapcsolatot Izraellel 1973-ban, és részt vettek az 1984-es Los Angeles-i olimpián. Mindeközben az országot súlyos politikai elnyomás, a nemzetiségek üldözése, drámaian alacsony életszínvonal, falurombolás jellemezte, a dinasztikus hatalomra törekvő Ceaușescu-házaspár uralma alatt. Aztán az 1989-es karácsonyi forradalom mindennek véres végét vetett. A szerző ennek a – szovjet blokkon belül is sajátos – fejlődési (?) útnak az eredetét és magyarázatát tekinti át. Nem csupán leírja, hanem értelmezi a történetet, rámutatva nemzetközi és román történeti párhuzamokra, mert a folyamatok csak ezek ismeretében érthetők. A kötet végén olvasható, 1977-ből és 1986-ból származó két RKP PB-jegyzőkönyv végérvényesen meggyőzi az olvasót, hogy az államfői-pártfőtítkári elmebetegségnek tényleg nem volt határa.

Lucian Boia: A román kommunizmus különös története (és szerencsétlen következményei). Fordította: Vallasek Júlia. Koinónia Kiadó, Cluj-Napoca, 2017. 208 o. ISBN 978-973-165-180-4

Ténykérdés, hogy az 1970–80-as évek magyar mezőgazdasága sikertörténet volt. Nemzetközi hatások és hazai reformfolyamatok, földrajzi adottságok és rátermett vezetők együtt eredményeztek optimálisan működő agráriumot. Az ágazat egyik sajátosságát a tudományos karriert is abszolváló szakpolitikusok jelentették. Közülük is kiemelendő az Erdélyből 1945-ben áttelepült Dimény Imre, aki pályája csúcán a lényegében általa kitárolt egységes mezőgazdasági és élelmezésügyi tárcát vezette, 1967–75 között. A reformellenzők átmeneti győzelme után – másokhoz hasonlóan – őt is leváltották, így a politikát a tudományra cserélte, s a Kertészeti Egyetem rektora lett. E minőségében is a modern mezőgazdasági és kertészeti üzemtan hazai élharcosa maradt, kutatások elindítója, új módszerek adaptálója. A 95 évesen elhunyt egykori agrárminiszter-akadémikus életút-interjújában mégis elsősorban a mélységes humánusra, a józan racionalitásra és a minden vezetőnek ajánlható irányítási-vezetési alapelvekre hívom fel a figyelmet. Dimény példája megmutatja, hogy a tenni akarás és a rendszerszemlélet szinte csodákra képes. A memoár gazdaságtörténeti és vezetéstudományi szempontból egyaránt remekmű.

Göröngyös út. Dimény Imre életútja. Szerkesztette: Varga Zsuzsanna. Kossuth Kiadó, Budapest, 2017. 224 o. ISBN 978-963-09-8912-1